

Kommunal økonomi

3.11.23

INDRE ØSTFOLD
KOMMUNE
- på kornet

Mål og prinsipper i Indre Østfold kommune

Mål: Forsvarlig økonomi

- Indre Østfold kommune vil legge til rette for en **bærekraftig økonomi**/sikre nok penger til velferdstilbudet i framtida

De første årene skal vi fokusere på å...

- tenke **generasjonsprinsippet** i vår drift og planlegging
- bygge på prinsipper om sirkulær økonomi
- etablere en **kommuneøkonomi som er i balanse**
- **øke vedlikeholdet** på eiendom og infrastruktur slik at vi opprettholder verdiene
- **drive kommunale tjenester mer effektivt** gjennom kontinuerlig forbedring
- jobbe ovenfor staten for en mer rettferdig fordelingsmodell for kommuneøkonomien

Generasjonsprinsippet (generelt, men krav i selvkostområdene):

- De som nyter godt av et tilbud må også bære kostnaden, fordi det ikke skal utsettes til senere generasjoner.

Finansielle måltall:

- Lovpålagt fra 2020 og vedtatt av fellesnemda i 2018.

INDRE ØSTFOLD
KOMMUNE
– på kornet

Økonomistyring er viktig på godt og vondt

Positive effekter av god økonomistyring

- Økt politisk handlingsrom – på kort og lang sikt
- Oversikt og kontroll over ressursbruken
- Ressursbruk basert på gjeldende situasjon
- Effektiv utnyttelse av ressursene
- Økt medarbeidertilfredshet på grunn av stabile og forutsigbare ressursrammer

Negative konsekvenser av svak økonomistyring

- Tap av handlingsrom
– økonomien overstyrer politikken
- Manglende oversikt over kommunens ressursbruk
- Ressursbruk basert på slik det var før
- Ineffektiv utnyttelse av ressursene
- Byråkratisering – møter og planlegging uten resultater

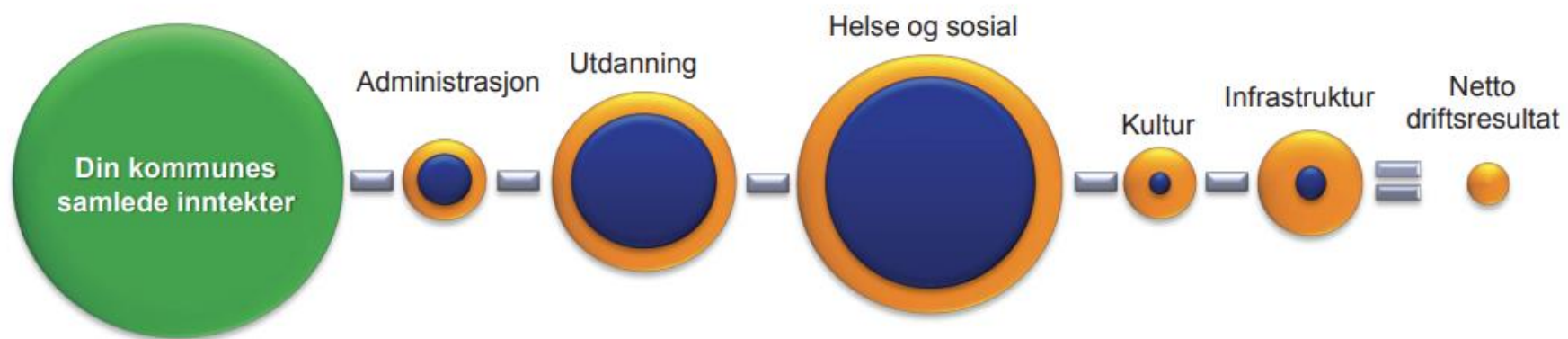

Kilde: «Veileder for økonomistyring for folkevalgte» laget av Vista Analyse på oppdrag fra Statsforvalteren

INDRE ØSTFOLD
KOMMUNE
– på kornet

Sammenheng i budsjettet

Kilde: «Veileder for økonomistyring for folkevalgte» laget av Vista Analyse på oppdrag fra Statsforvalteren

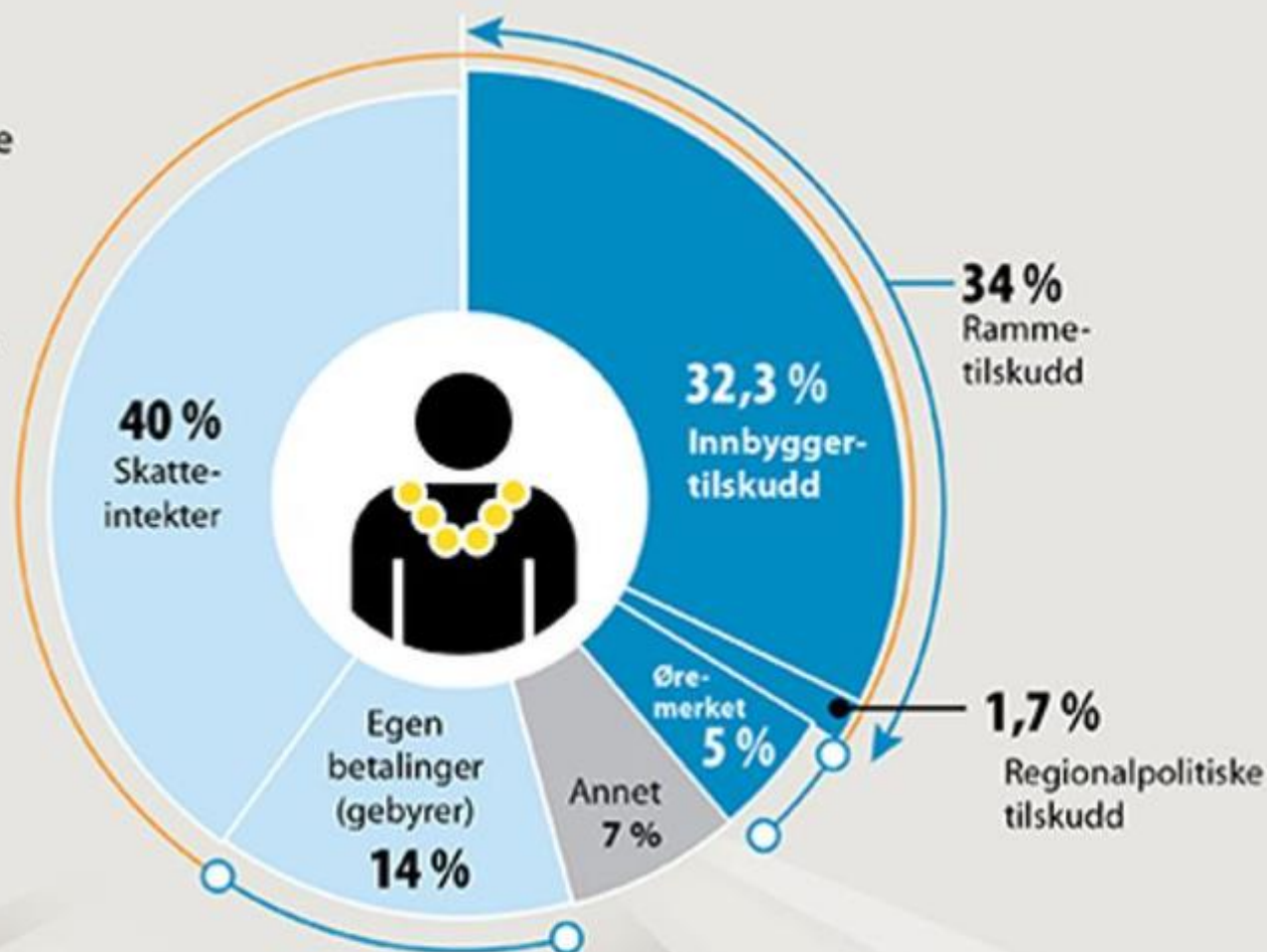
INDRE ØSTFOLD
KOMMUNE
- på kornet

Slik får kommunene inntektene sine

FRIE INNTEKTER er midler kommunene fritt kan disponere uten andre føringer fra staten enn gjeldende lover og regler.

RAMMETILSKUDET er penger som fordeles fra staten til kommunene.

- Fra innbyggerene
- Fra staten
- Frie inntekter
- Bundet

Kommunens inntekter

RAMMETILSKUDD

SKATT (på inntekt
og formue)

ANDRE
STATSTILSKUDD

EIENDOMSSKATT

Kommunens inntekter

RAMMETILSKUDD

SKATT (på inntekt
og formue)

ANDRE
STATSTILSKUDD

EIENDOMSSKATT

INDRE ØSTFOLD
KOMMUNE
- på kornet

Skatt

- Skatteinntektene skal utgjøre 40 % av kommunesektorens samlede inntekter
- Indre Østfold er en skattesvak kommune, og har de siste årene hatt skatteinntekter på 83-84 % av landsgjennomsnittet.
- I økonomiplanen er det lagt til grunn 83,4 % av landsgjennomsnittet.
- For at alle landets kommuner som helhet i 2024 skal opp ca. 40 % i inntekt fra skatt. Er skattøren redusert fra 11,15 % til 10,95 %.
- Anslaget på skatteinntekter baserer seg på blant annet på:
 - 0,1 prosent sysselsettingsvekst
 - 4,9 prosent lønnsvekst fra 2023 til 2024

Kommunens rammetilskudd beregnes etter følgende nøkkel

Sektor		Sektordel (%)
Grunnskule		24,10
Pleie og omsorg		36,07
Sosialhjelp		5,33
Barnevern		4,07
Kommunehelse		6,73
Barnehage		15,68
Administrasjon og miljø		7,83
Landbruk		0,19
Sum		100

INDRE ØSTFOLD (FRA 1.1.2020)
kommune

Beregning av utgiftsbehov - tillegg/trekk i kroner for år 2024
(utgiftsutjevnedet tilskudd) 2024-prisnivå for årene 2025-2027

	HELE LANDET		INDRE ØSTFOLD (FRA 1.1.2020)			Bruk av folketall 1.7.2023		Endring fra foregående år
	Vekt	Antall	Antall	Utgifts-behovs-	Pst. utslag	Tillegg/ fradrag i utgiftsutj		
				indeks		kr per innb	1000 kr	
0-1 år	0,0058	107 155	846	0,9334	-0,04 %	-25	-1 169	-365,1
2-5 år	0,1348	227 495	1 913	0,9941	-0,08 %	-51	-2 392	-1 049,4
6-15 år	0,2527	644 583	5 455	1,0005	0,01 %	8	386	-208,7
16-22 år	0,0241	456 837	3 719	0,9624	-0,09 %	-59	-2 741	4,3
23-66 år	0,1081	3 173 134	26 571	0,9900	-0,11 %	-70	-3 281	395,4
67-79 år	0,0605	653 532	6 011	1,0874	0,53 %	343	16 001	346,6
80-89 år	0,0806	205 264	1 719	0,9901	-0,08 %	-52	-2 422	-538,8
over 90 år	0,0403	46 056	407	1,0447	0,18 %	117	5 458	-645,2
Basistillegg	0,0163	275	0,5702	0,2452	-1,23 %	-798	-37 240	-2 504,7
Sone	0,0103	21 599 834	144 254	0,7896	-0,22 %	-141	-6 561	-559,4
Nabo	0,0103	9 877 360	83 736	1,0023	0,00 %	2	70	-371,3
Landbrukskriterium	0,0019	1	0,0131	1,5500	0,10 %	68	3 163	-135,8
Innvandrere 6-15 år ekskl Skandin	0,0067	54 481	523	1,1349	0,09 %	59	2 736	104,9
Flyktninger uten integreringstilsku	0,0078	183 480	1 937	1,2481	0,19 %	126	5 857	250,7
Dødlighet	0,0474	41 670	377	1,0696	0,33 %	214	9 985	4 605,8
Barn 0-15 med enslige forsørgere	0,0168	149 356	1 450	1,1478	0,25 %	161	7 513	-3 481,8
Lavinntekt	0,0105	257 338	1 877	0,8623	-0,14 %	-94	-4 376	712,8
Uføre 18-49 år	0,0060	124 228	1 398	1,3304	0,20 %	129	6 001	-474,5
Opphopningsindeks	0,0088	118	1,2230	1,2287	0,20 %	131	6 092	5 228,5
Aleneboende 30 - 66 år	0,0180	515 435	4 306	0,9877	-0,02 %	-14	-673	-47,1
PU over 16 år	0,0507	20 482	178	1,0274	0,14 %	90	4 209	-9 685,0
Ikke-gifte 67 år og over	0,0474	398 431	3 645	1,0816	0,39 %	251	11 700	1 475,9
Barn 1 år uten kontantstøtte	0,0163	43 634	324	0,8776	-0,20 %	-129	-6 037	-667,3
Innbyggere med høyere utdanning	0,0179	1 567 840	8 787	0,6626	-0,60 %	-392	-18 280	-167,8
1 Kostnadsindeks	1,0000			0,99802	-0,20 %	-129	-6 001	-7 777

(Tillegg/trekk kr pr innb.)

2 Tillegg/trekk (omfordeling) for kommunen i 1000 kr

Alle tall i 1000 kr
-6 001

3 Nto.virkn. statl/priv. skoler

14 033

4 Sum utgiftsutj. mm (2+3)

8 031

Gjennomsnittlig beregnet utgiftsbehov i kr pr innbygger:

64 893

INDRE ØSTFOLD
KOMMUNE
- på kornet

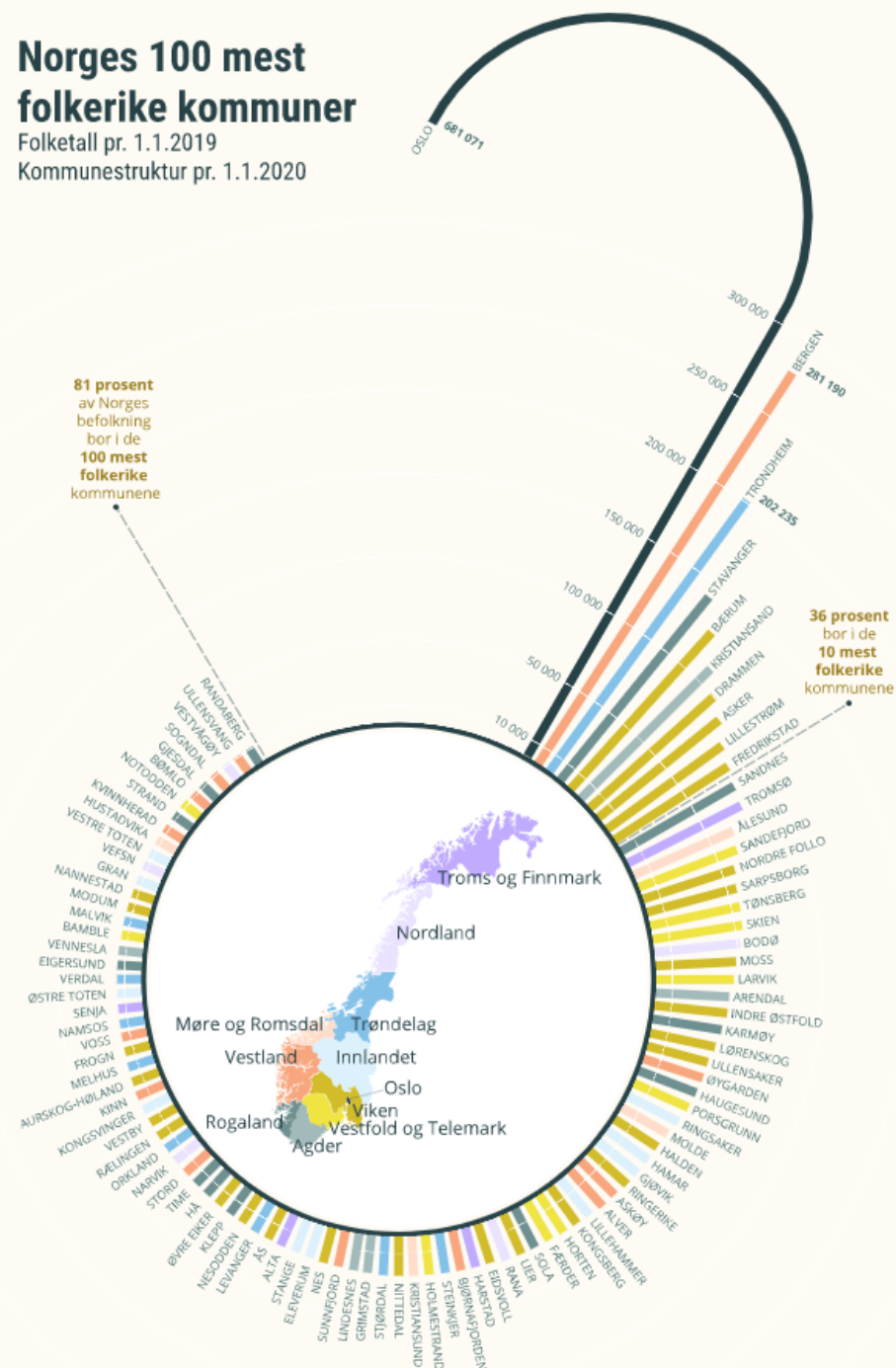
Folketallet avgjørende for inntekten til kommunen

INDRE ØSTFOLD
KOMMUNE
- på kornet

Folketall pr. 1.1.2019
Kommunestruktur pr. 1.1.2020

Kommunestruktur pr. 1.1.2020

Folketall pr. 1.1.2019
Kommunestruktur pr. 1.1.2020

Kommunestruktur pr. 1.1.2020

36 prosent
bor i de
10 mest
folkerike
kommunene

kommuner totalt

INDRE ØSTFOLD
KOMMUNE
- på kornet

Indre Østfold kommunes befolkningsutvikling

- Indre Østfold kommunes andel av Norges befolkning og befolkningsvekst/-nedgang har betydning for Indre Østfold kommunes inntekt.
 - Hvis veksten i landet er høyere enn Indre Østfold sin vekst vil Indre Østfold kunne få en mindre andel av den totale «kaka».
- Demografien (sammensetningen av befolkningen) påvirker kommunens inntekt.
 - Skatt
 - Rammetilskudd
- Demografien er også bestemmende for kommunens utgifter.

Befolkningsutvikling

- SSBs prognoser 0,6 prosents vekst – kommuneplanen 0,6-1,1

Aldersgruppe	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032
0 - åringer	439	434	431	428	429	433	436	440	444	448	455
Barnehage (1-5 år)	2 362	2 358	2 370	2 379	2 345	2 354	2 347	2 349	2 358	2 372	2 389
Grunnskole (6-15 år)	5 437	5 418	5 421	5 396	5 382	5 344	5 311	5 283	5 284	5 251	5 273
Videregående (16-19 år)	2 097	2 182	2 184	2 196	2 247	2 225	2 256	2 268	2 228	2 236	2 180
Voksne (20-66 år)	27 417	27 650	27 840	27 956	28 062	28 155	28 270	28 351	28 481	28 574	28 683
Eldre (67-79 år)	5 839	5 971	6 050	6 056	6 099	6 153	6 170	6 241	6 285	6 336	6 399
Eldre (80-89 år)	1 599	1 684	1 834	2 062	2 241	2 436	2 582	2 723	2 840	2 968	3 056
Eldre (90 år og eldre)	418	411	396	385	370	379	403	420	449	475	511
Total	45 608	46 108	46 526	46 858	47 175	47 479	47 775	48 075	48 369	48 660	48 946

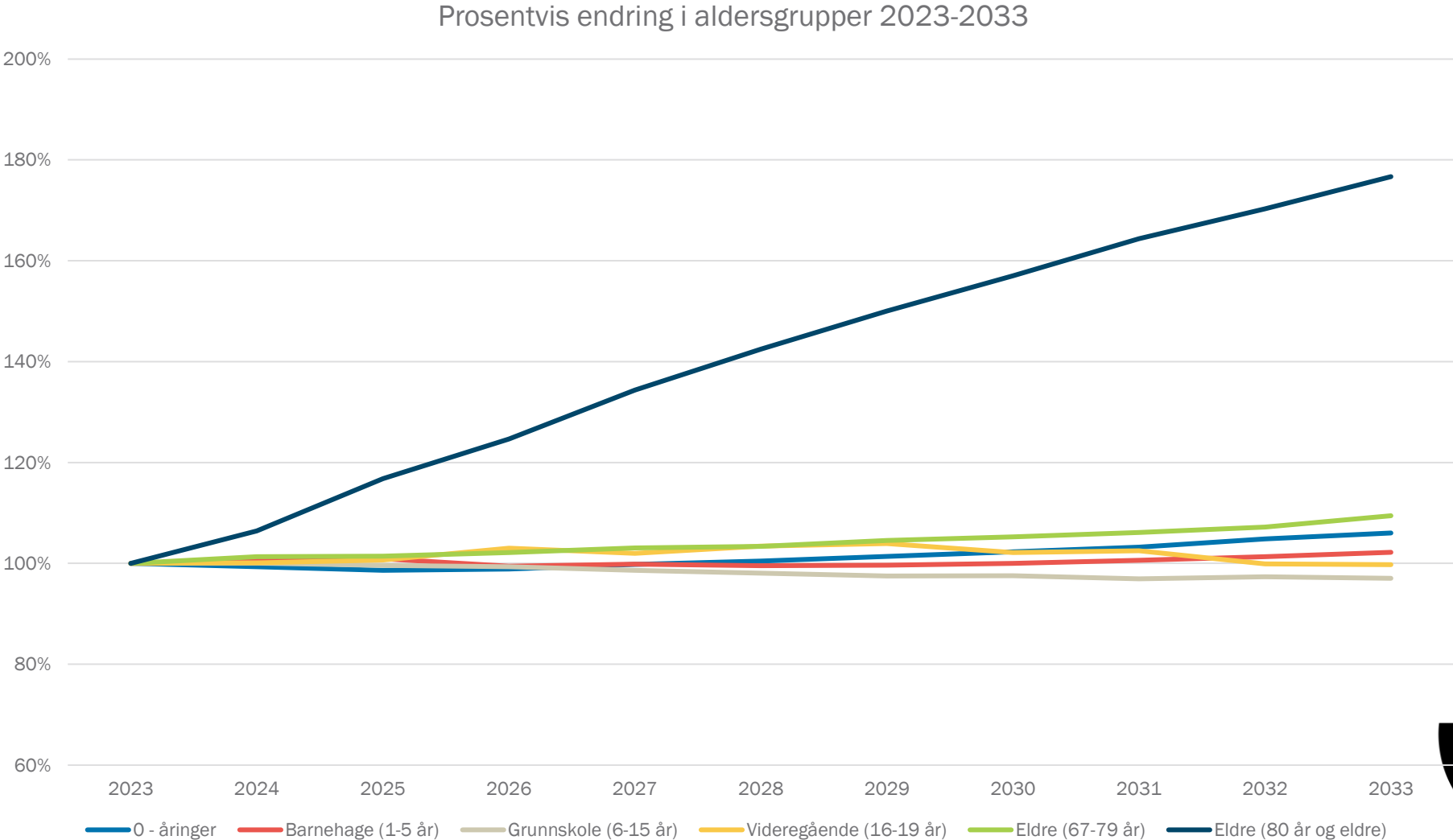
+720 / 35 %

+1.472 / 70 %

INDRE ØSTFOLD
KOMMUNE
– på kornet

Befolkningsutvikling 2023 - 2033

Kommunens inntekter

RAMMETILSKUDD

SKATT (på inntekt
og formue)

ANDRE
STATSTILSKUDD

EIENDOMSSKATT

INDRE ØSTFOLD
KOMMUNE
- på kornet

Eiendomsskatt

- Eiendomsskatt skrives ut etter utskrivingsalternativ 3 c) berre på kraftverk, vindkraftverk, kraftnettet og anlegg omfatta av særskattereglane for petroleum.
- Særskilt skattegrunnlag i tidligere Askim, Hobøl og Spydeberg redusert med 6/7 i 2024
- Samlet skatteinntekter på 59 mill kroner i 2024

Eiendomsskatt

- Indre Østfold kommunestyre har valgt å ikke kreve inn eiendomsskatt på bolig og fritidsboliger og næring
- Indre Østfold kommune har derfor mindre inntekter å bruke på kommunale tjenester enn mange andre kommuner

Tall for 2022					
	Indre Østfold	Halden	Sarpsborg	Moss	Fredrikstad
Skatteinntekter pr innbygger	973	2 812	4 265	3 579	3 877
Inntekter fra eiendomsskatt	44 000	88 000	248 000	180 000	325 000
Merinntekter enn IØK		44 000	204 000	136 000	281 000

Kommunens kostnader

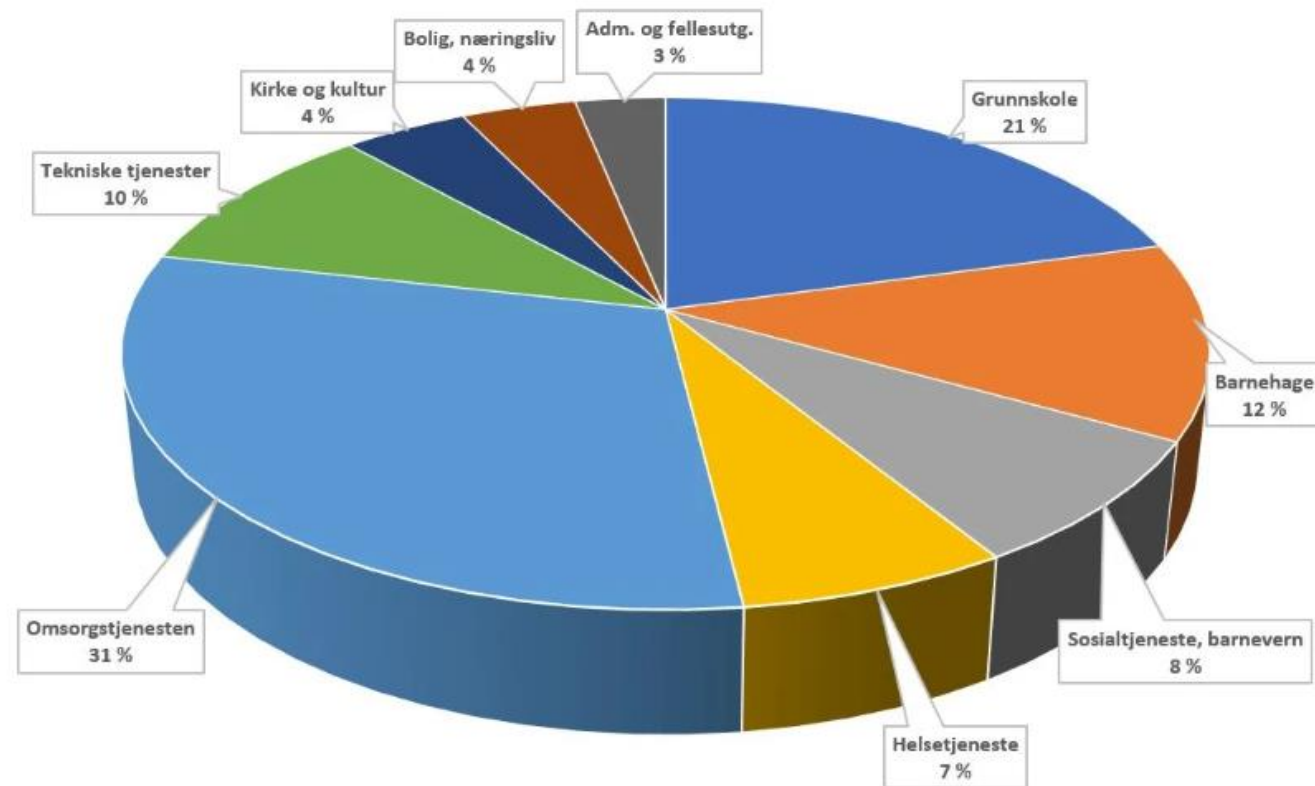
DRIFT

INVESTERING

INDRE ØSTFOLD
KOMMUNE
- på kornet

Kommunenes ressursbruk

Kommunens kostnader

DRIFT

INVESTERING

Kommunens kostnader

DRIFT

INVESTERING

Investeringsomfang HØP 2024

Kronebeløp i 1000

	Øk.plan 2024	Øk.plan 2025	Øk.plan 2026	Øk.plan 2027
Investeringer i varige driftsmidler	1 091 231	927 850	759 675	672 375
Tilskudd til andres investeringer	3 750	3 750	3 750	3 750
Investeringer i aksjer og andeler i selskaper	9 000	10 000	11 000	12 000
Utlån av egne midler	0	0	0	0
Avdrag på lån	0	0	0	0
Sum investeringsutgifter	1 103 981	941 600	774 425	688 125
Bruk av lån	-921 068	-769 490	-502 610	-488 890

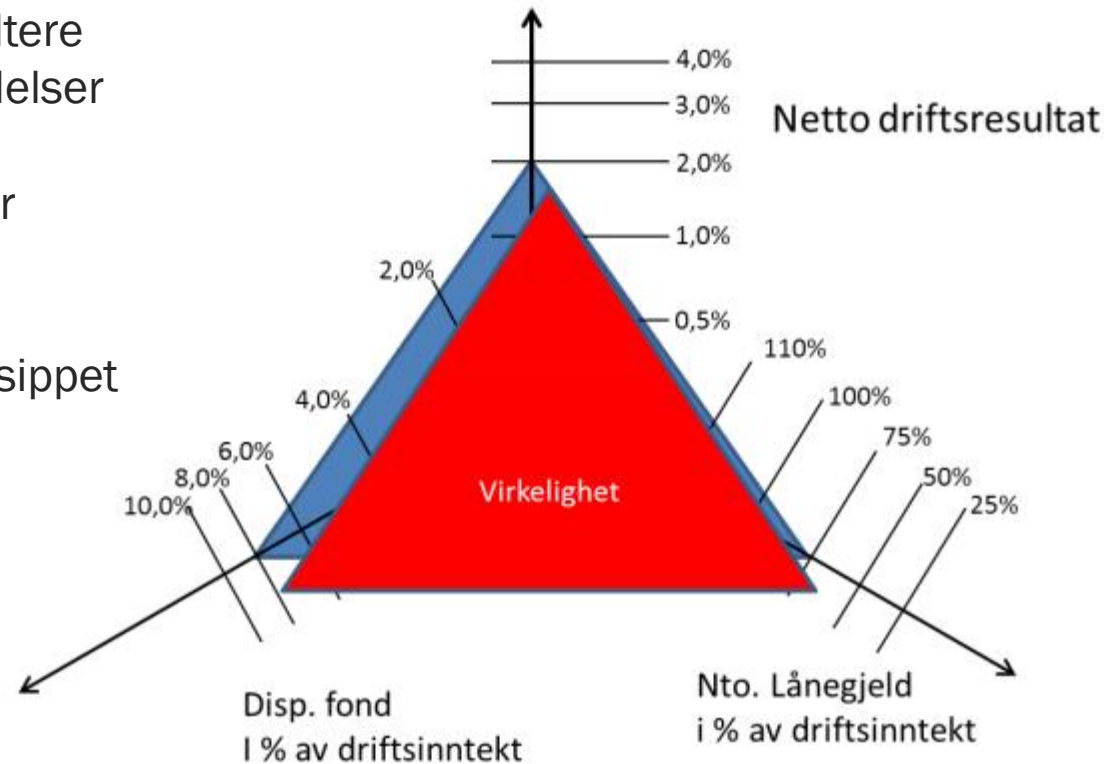
Bærekraftig økonomi?

INDRE ØSTFOLD
KOMMUNE
- på kornet

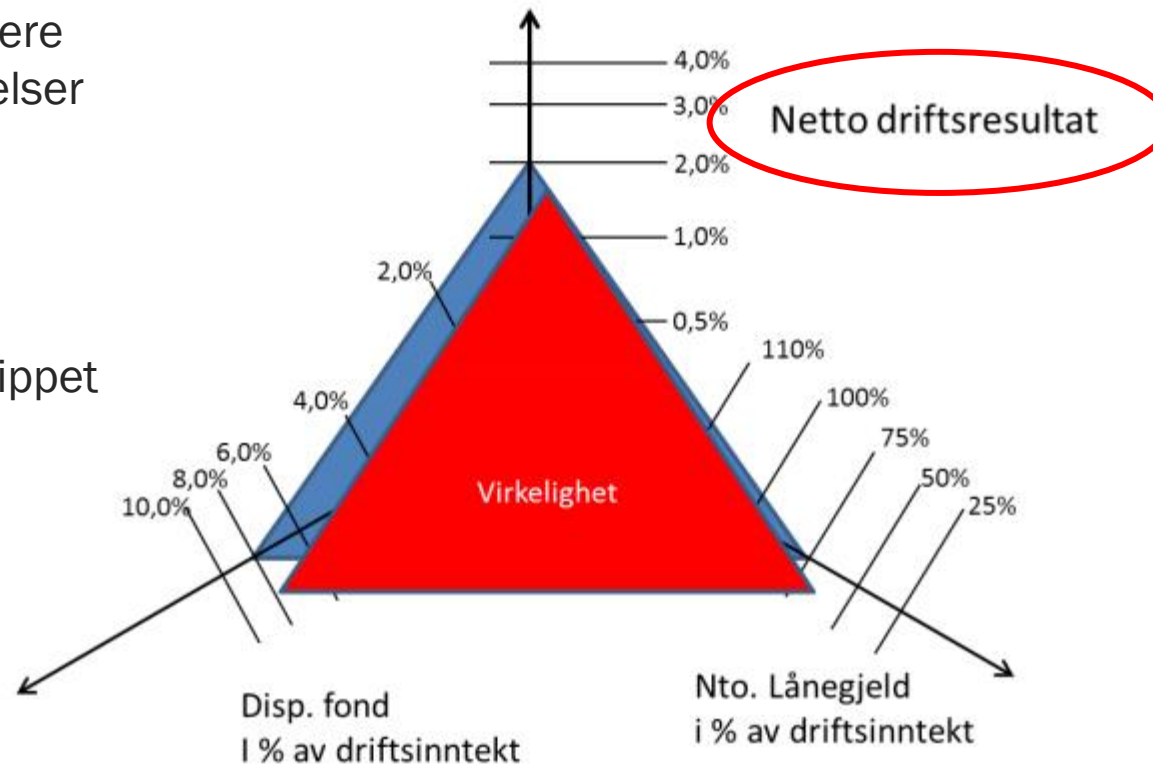
Bærekraftig økonomi? – KØB-modellen

Kommuneøkonomien skal kunne håndtere uforutsette hendelser uten at det får konsekvenser for tjenestetilbudet samtidig som generasjonsprinsippet ivaretas.

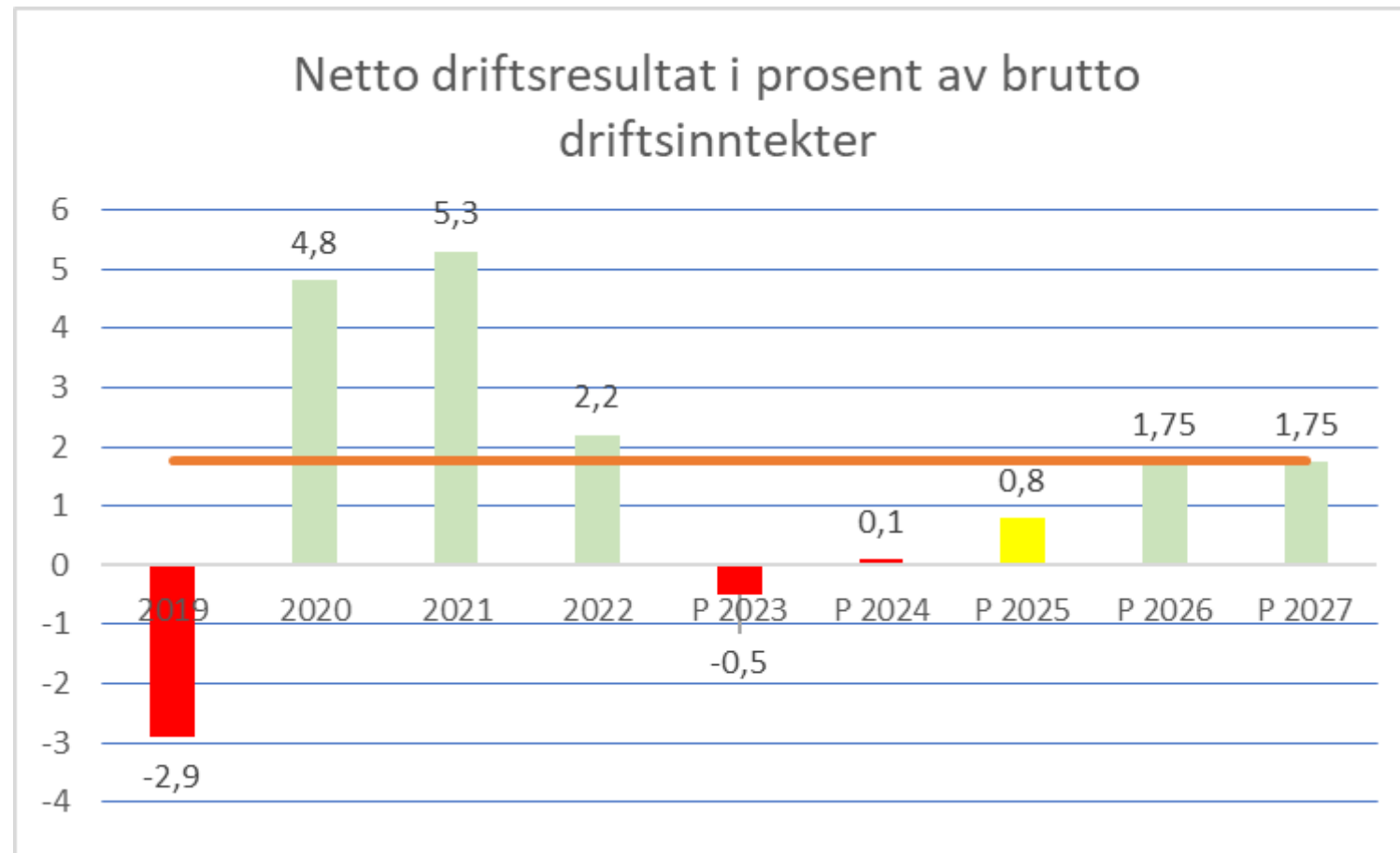

Bærekraftig økonomi? – KØB-modellen

Kommuneøkonomien skal kunne håndtere uforutsette hendelser uten at det får konsekvenser for tjenestetilbudet samtidig som generasjonsprinsippet ivaretas.

Netto driftsresultat i prosent av brutto driftsinntekter

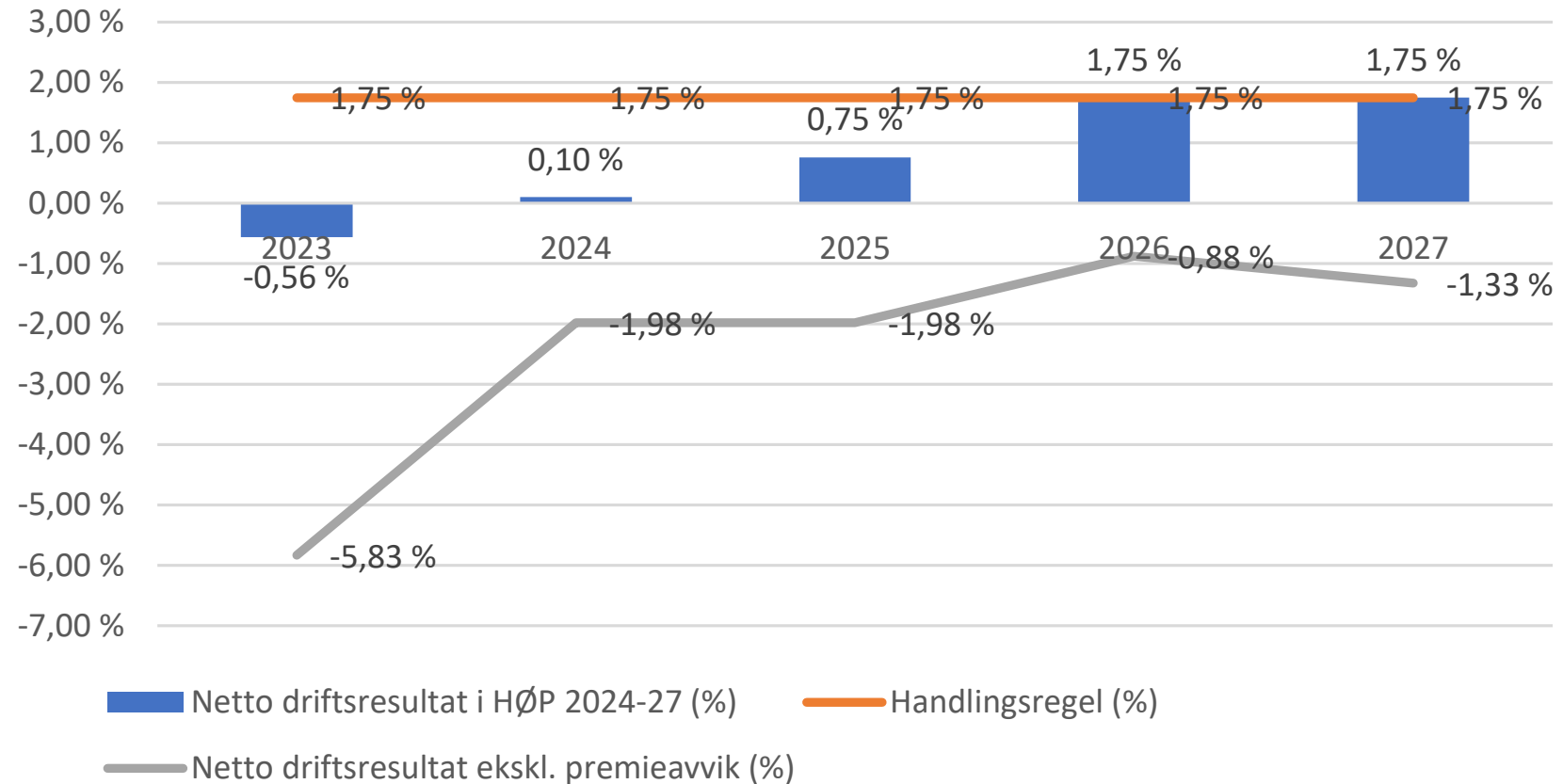

PREMIEAVVIKET

- Regelendring i 2002
- Premieavvik utgjør differansen mellom innbetalt pensjonspremie og netto pensjonskostnad.
 - Hvis innbetalt premie er større enn netto pensjonskostnad, utgjør differansen et positivt premieavvik.
 - Det positive premieavviket skal inntektsføres i år 1 og utgiftsføres/amortiseres i de 7 påfølgende årene.

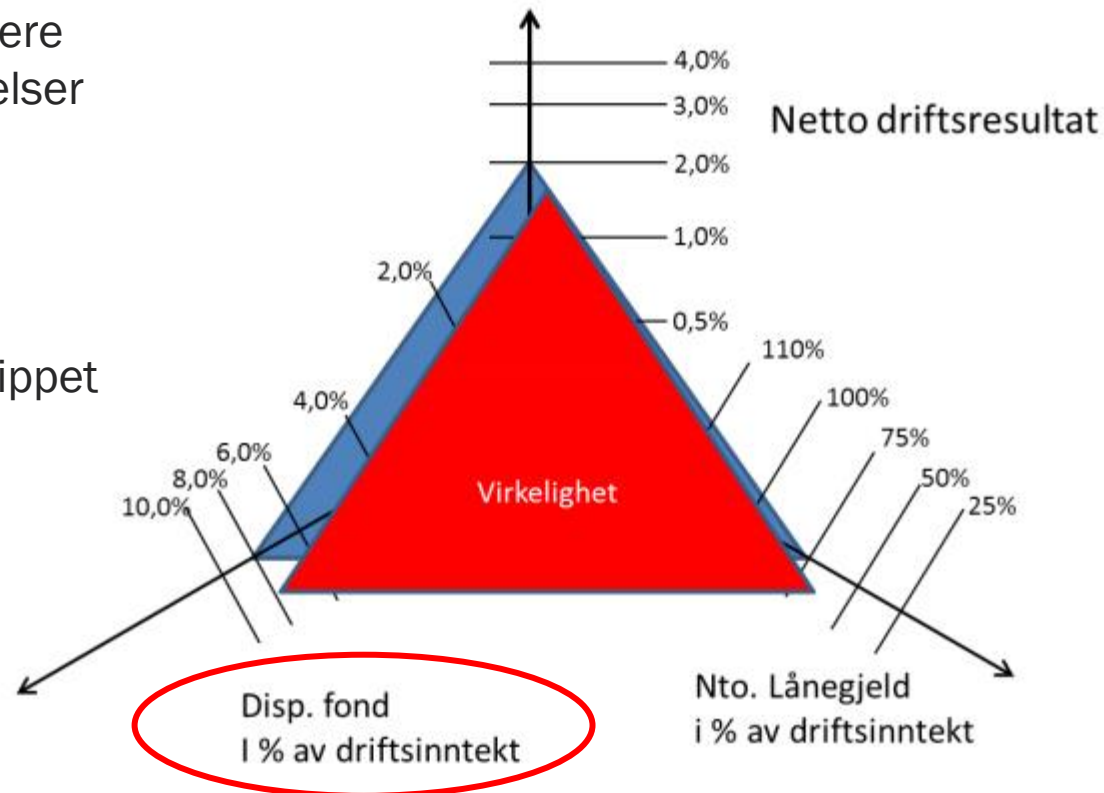

Netto driftsresultat i % av brutto driftsinntekter korrigert for premieavvik

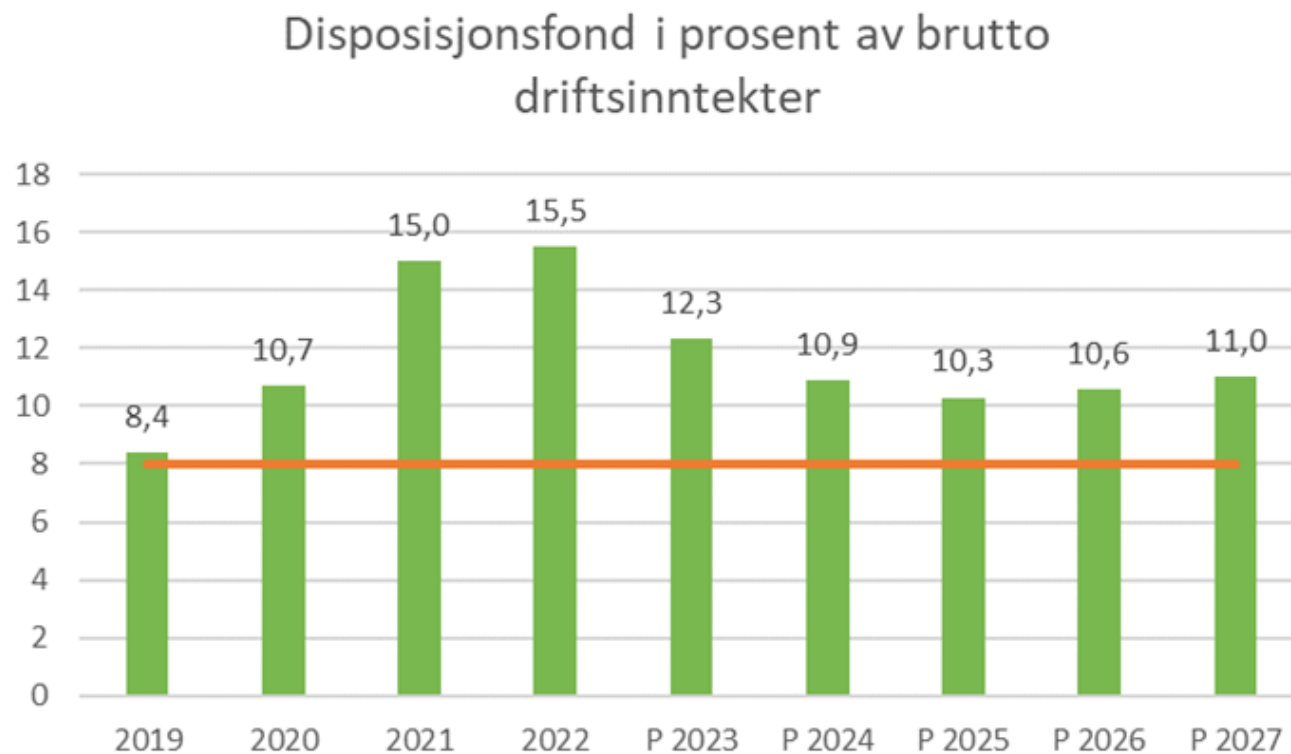

Bærekraftig økonomi? – KØB-modellen

Kommuneøkonomien skal kunne håndtere uforutsette hendelser uten at det får konsekvenser for tjenestetilbudet samtidig som generasjonsprinsippet ivaretas.

Disposisjonsfond i prosent av brutto driftsinntekter

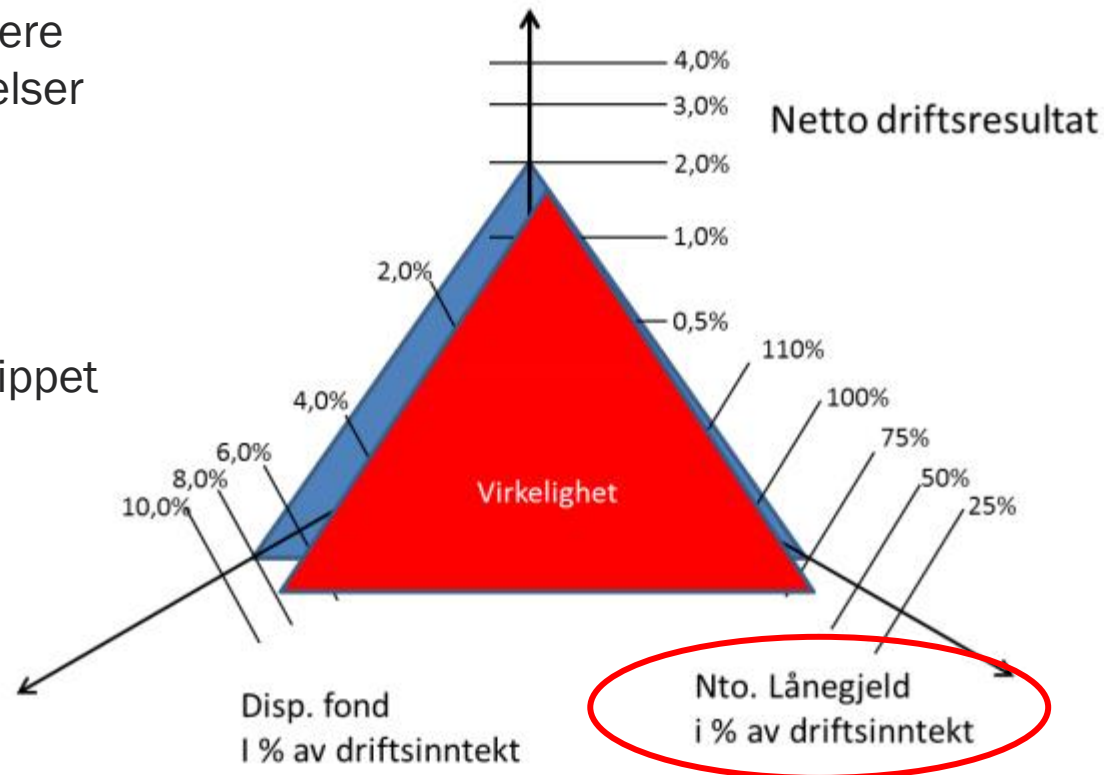
Av totalt 650 mill. kr utgjør akkumulert premieavvik 277 mill. kr

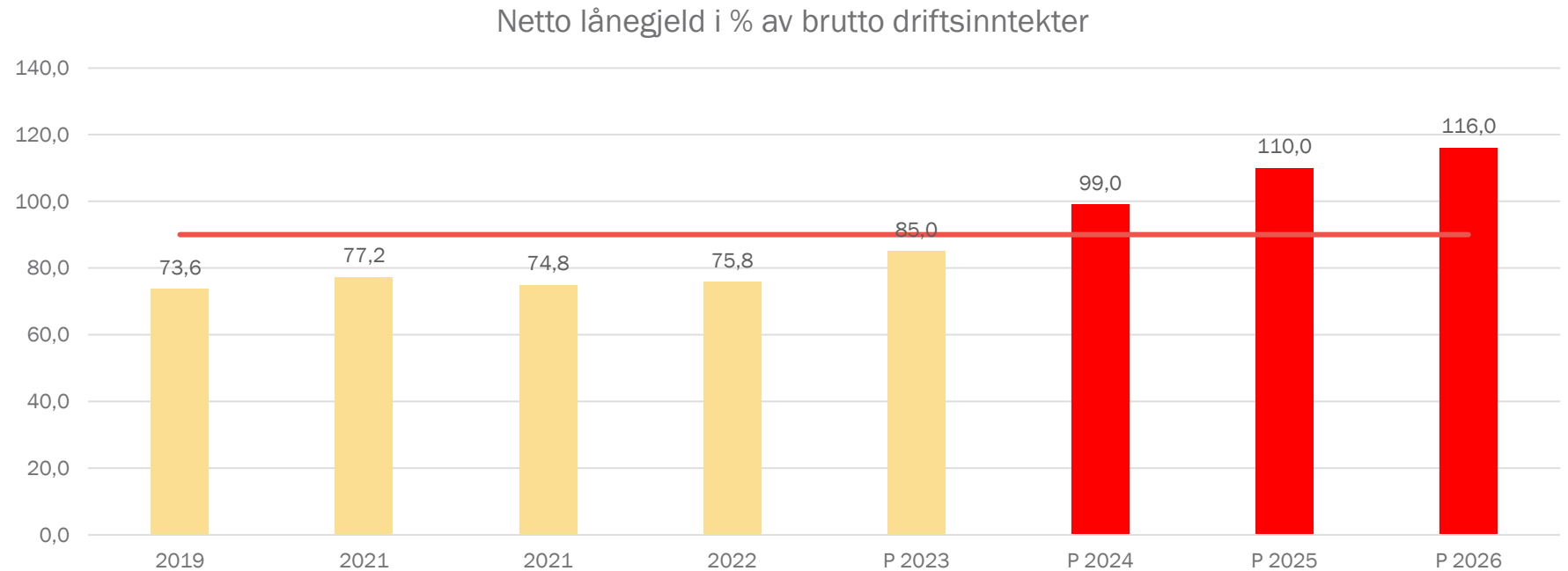
INDRE ØSTFOLD
KOMMUNE
- på kornet

Bærekraftig økonomi? – KØB-modellen

Kommuneøkonomien skal kunne håndtere uforutsette hendelser uten at det får konsekvenser for tjenestetilbudet samtidig som generasjonsprinsippet ivaretas.

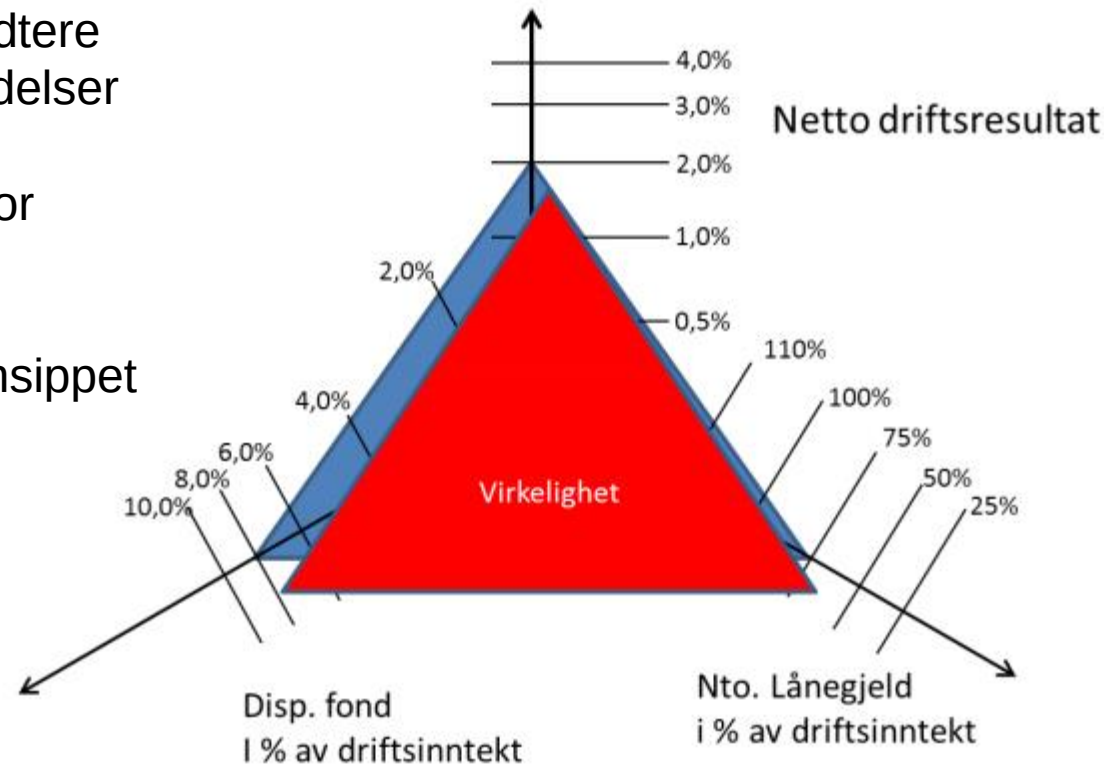

Netto lånegjeld i prosent av brutto driftsinntekter

Bærekraftig økonomi? – KØB-modellen

Kommuneøkonomien skal kunne håndtere uforutsette hendelser uten at det får konsekvenser for tjenestetilbudet samtidig som generasjonsprinsippet ivaretas.

INDRE ØSTFOLD
KOMMUNE
- på kornet

Kilde: Nord Universitet

Kommunens økonomiske status

- Indikatorene gir grunnlag for å sjekke status på kommunens økonomiske og finansielle situasjon.
- Fem indikatorer kan sammen gi en god oppsummering av kommunens økonomiske tilstand. En solid økonomisk tilstand kan fort endres ved at det fattes dårlige beslutninger, der konsekvensene f.eks. ikke er forstått/vist.

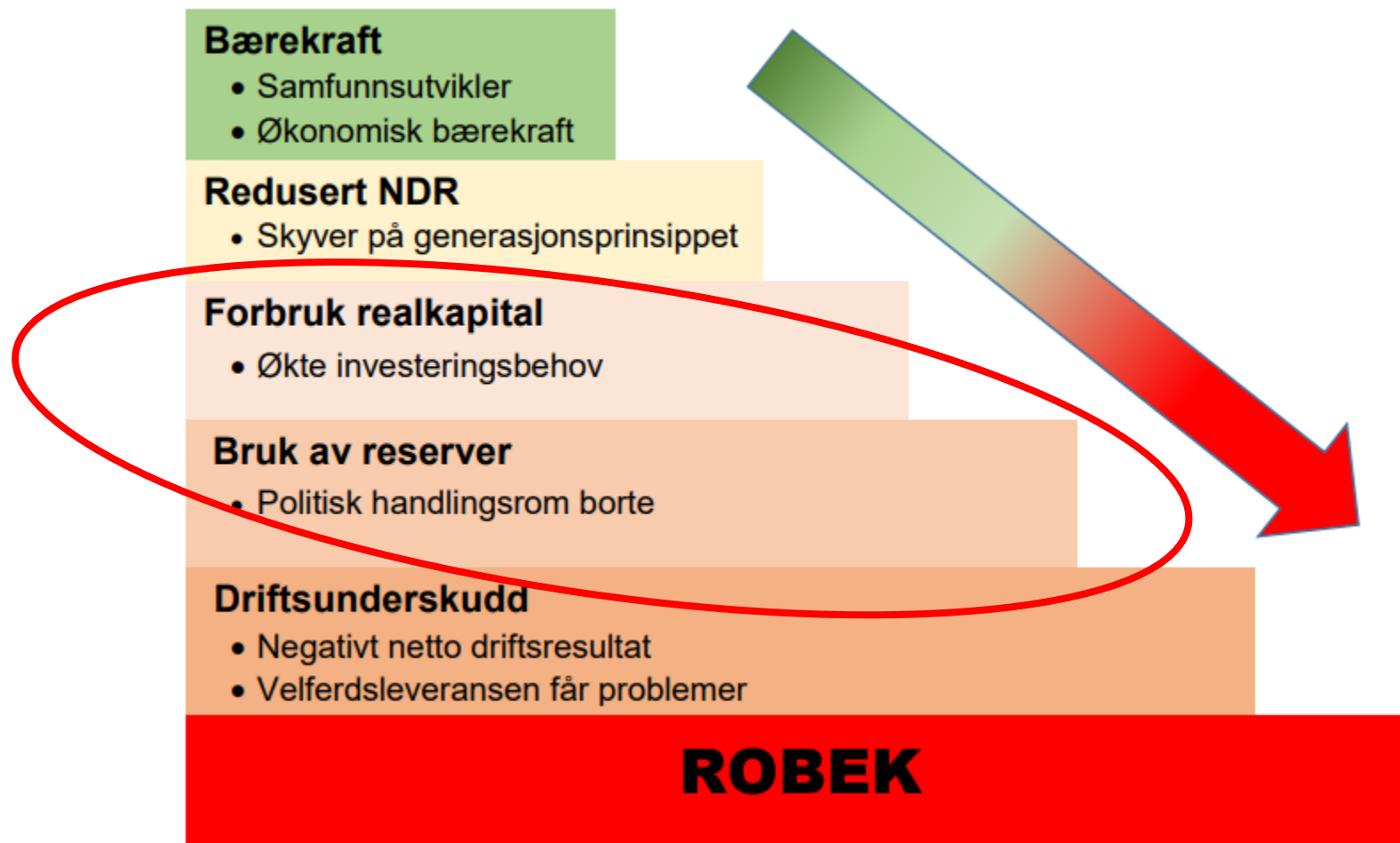

Tabell 8.1 Sjekkliste med risikofaktorer

Risikofaktor	Kort beskrivelse	Indikator	Kritisk indikatorverdi
<i>Kvantitative risikofaktorer:</i>			
1	Netto driftsresultat	Netto driftsresultat som andel av brutto driftsinntekter.	Et netto driftsresultat på 1,75 prosent av driftsinntektene over tid er ansett å være et nødvendig nivå.
2	Netto lånegjeld	Netto lånegjeld som andel av brutto driftsinntekter eller avdragstid.	Utgjør gjelden over 100 prosent av driftsinntektene anses kommunen svært eksponert overfor renteendringer.
3	Likviditet	Arbeidskapital som andel av brutto driftsinntekter.	Negativ arbeidskapital innebærer at kommunen ikke har økonomi til å dekke løpende forpliktelser.
4	Tilgjengelige driftsmidler	Disposisjonsfond som andel av brutto driftsinntekter.	5-10 prosent av driftsinntektene anses som et rimelig mål.
5	Kombinasjonen store avskrivninger og lave avdrag	Differansen mellom avskrivninger og avdrag som andel av brutto driftsinntekter.	Over tid skal differansen mellom avskrivninger og avdrag være lik null.
6	Urealistisk budsjettering	Avvik mellom budsjetterte driftsutgifter og driftsutgifter i regnskapet (som andel av brutto driftsinntekter.)	Over tid bør differansen mellom driftsutgifter i budsjett og regnskap være lik null.
<i>Kvalitative risikofaktorer</i>			
7	Statisk økonomiplan	Utvikling i driftsutgifter i økonomiplanperioden.	Økonomiplanen bør inneholde driftsutgifter for økonomiplanperioden korrigert for demografisk endring, lønnsutvikling etc.
8	Beslutningsvegring: Dårlig sammenheng mellom uttalt bekymring for økonomien og faktiske vedtak	Antall forslag/advarsler om kutt/omstrukturering som andel av total saksmengde, eventuelt hvor lang tid det tar fra et åpenbart kutt eller omstrukturering ble foreslått til det ble besluttet/gjennomført	Det bør ikke gå alt for lang tid fra et nødvendig kutt/omstrukturering foreslås til det iverksettes.
9	Økning i andel midlertidige stillinger, kutt i faste stillinger og innkjøpsstopp	Vedtak om innkjøpskutt og ansettelsesstopp	Kritisk verdi = «ja», men må sees i sammenheng med de andre risikofaktorene.

Med 4 år bak oss i ny kommune, hva må vi holde fast ved og ta tak i framover?

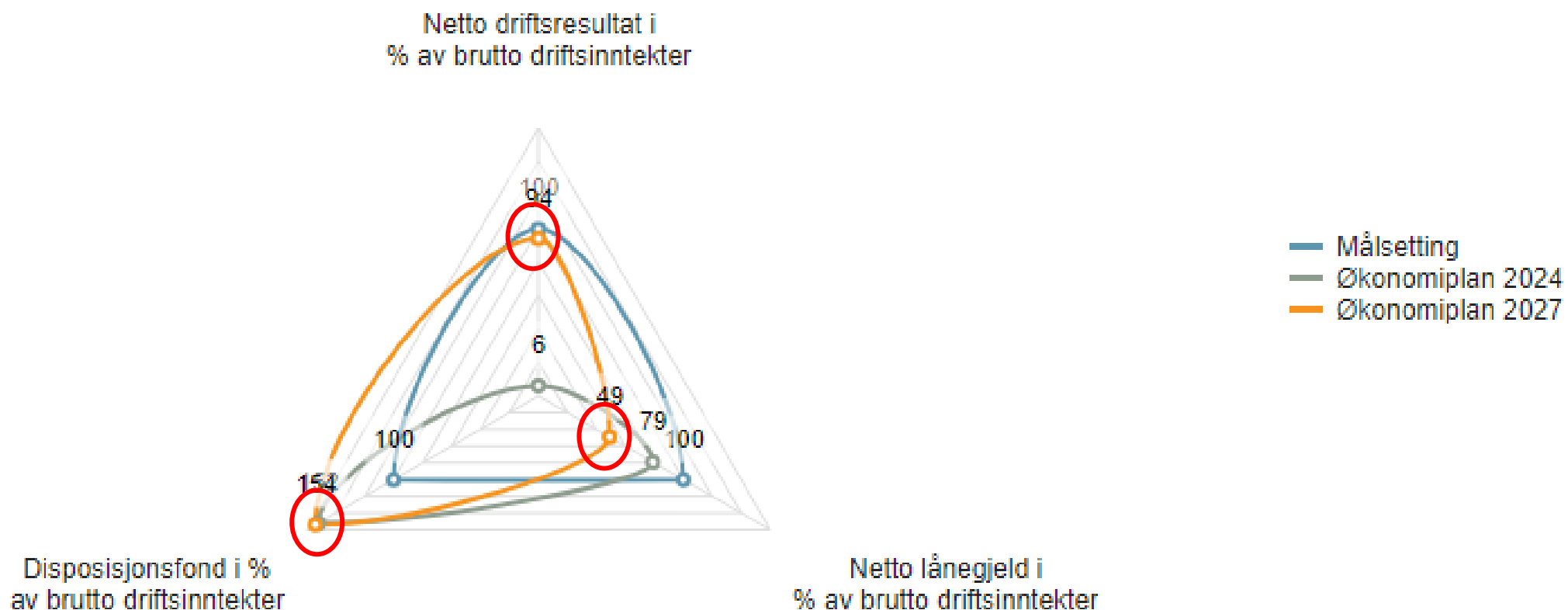
- Sikre kommunaløkonomisk bærekraft - generasjonstankegang

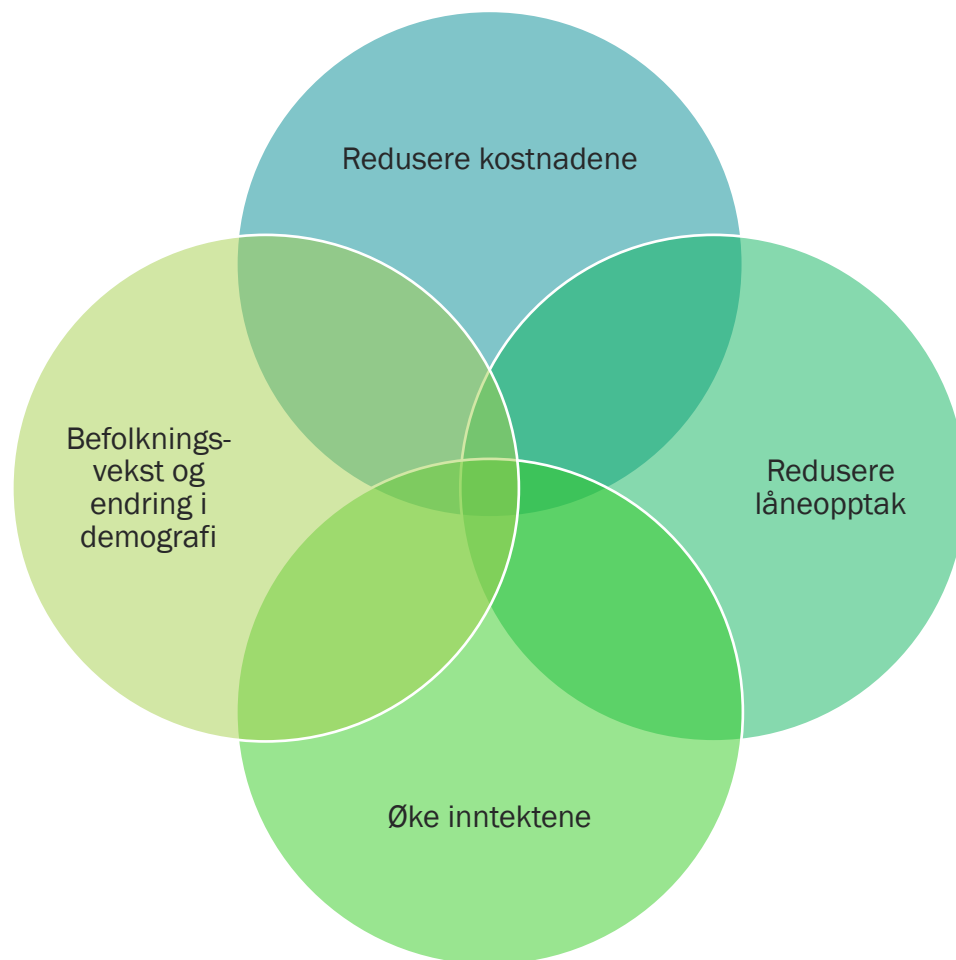
INDRE ØSTFOLD
KOMMUNE
- på kornet

Status økonomiske handlingsregler

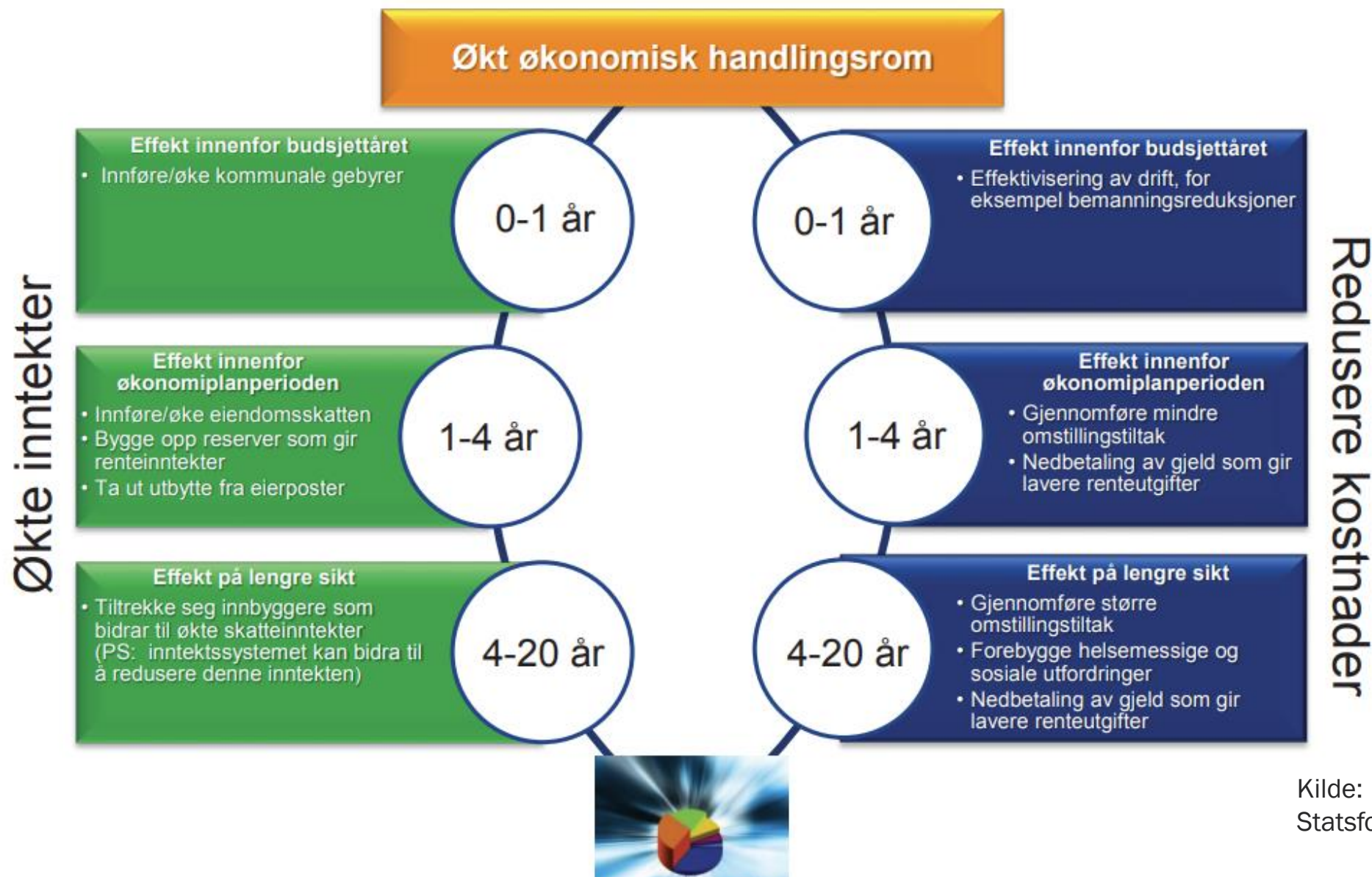
-gitt levering i forhold til omstilling

Valg av strategi for bærekraftig økonomi

Det økonomiske handlingsrommet kan påvirkes på kort eller lang sikt

Alternativ 1 – Reduksjon i investeringsbudsjettet

Alternativ 2 – Reduksjon av kostnader og endringer i tjenestetilbudet

Indre Østfold

#38/51 I VIKEN FYLKE

ORDFØRER

SAXE FRØSHAUG (SP)

BEFOLKNING

45 608

168
21 ↗

SAMMENDRAG

INDRE ØSTFOLD
KOMMUNE
- på kornet

Kommunebarometeret 2023

- Hensikten er å gi beslutningstakere en lettfattelig og tilgjengelig oversikt over hvordan kommunen driver.
- Resultatet gir en indikator, mulighet til å stille spørsmål og ikke minst lære av andre kommuner.
- Kostnadsnivå er blant den 3. delen som har lavest kostnader
- Krevende å kutte kostnader

Barnevern	14 ↗	# 166	>
Barnehage	24 ↗	# 290	>
Helse	139 ↗	# 136	>
Sosialtjenesten	1 ↘	# 183	>
Kultur	38 ↗	# 247	>
Klima og natur	8 ↗	# 342	>
Saksbehandling	18 ↗	# 153	>
Vann og avløp	77 ↘	# 283	>
Økonomi	9 ↘	# 120	>
Kostnadsnivå	91 ↘	# 106	>

Kommunebarometeret 2023

- Hensikten er å gi beslutningstakere en lettfattelig og tilgjengelig oversikt over hvordan kommunen driver.
- Resultatet gir en indikator. Og dermed mulighet til å stille spørsmål og ikke minst lære av andre kommuner.
- Kostnadsnivå er blant den 3. delen som har lavest kostnader
- Krevende å kutte kostnader

Barnevern	14 ↗	# 166	>
Barnehage	24 ↗	# 290	>
Helse	139 ↗	# 136	>
Sosialtjenesten	1 ↘	# 183	>
Kultur	38 ↗	# 247	>
Klima og natur	8 ↗	# 342	>
Saksbehandling	18 ↗	# 153	>
Vann og avløp	77 ↘	# 283	>
Økonomi	9 ↘	# 120	>
Kostnadsnivå	91 ↘	# 106	>

Kostnadsnivå (fra kommunebarometret) 2023

Rangering

	2018	2019	2020	2021	2022
ENH01 Netto utgifter til grunnskole per innbygger, korrigert for utgiftsbehovet			70	82	79
ENH02 Netto utgifter til pleie og omsorg per innbygger, korrigert for utgiftsbehovet			72	1	193
ENH03 Netto utgifter til barnehage per innbygger, korrigert for utgiftsbehovet			91	125	87
ENH04 Netto utgifter til barnevern per innbygger, korrigert for utgiftsbehovet			248	276	276
ENH05 Netto utgifter til sosialhjelp per innbygger, korrigert for utgiftsbehovet			165	196	178
ENH06 Netto utgifter til kommunehelse per innbygger, korrigert for utgiftsbehovet			139	175	167
ENH07 Netto utgifter til administrasjon per innbygger, korrigert for utgiftsbehovet			1	31	1

«Norges best styrte kommuner 2023» – Agenda Kaupang -

- Kostnadsindeksen viser at av kommuner med over 45 000 innbyggere så er Indre Østfold på 10. plass når det gjelder driftsutgifter/kostnad
- Totalt er Indre Østfold ranger som nummer 83 av 356 kommuner, og hvor indikatoren kvalitet har størst forbedringspotensiale:

Tabell 14: Kostnadsindeksen 2023, kommuner over 45.000 innbyggere.

Rang	Kommune	Sum korrigerte netto driftsutgifter	Indeks kostnad
9	3805 Larvik	59 847	1,12
12	3029 Lørenskog	60 102	1,10
15	3030 Lillestrøm	60 322	1,08
25	3020 Nordre Follo	61 210	1,02
30	3803 Tønsberg	61 620	0,99
33	3005 Drammen	61 831	0,97
34	3804 Sandefjord	62 076	0,95
36	1108 Sandnes	62 150	0,95
47	4204 Kristiansand	62 979	0,88
56	3014 Indre Østfold	63 530	0,84
59	4203 Arendal	63 732	0,83
61	1507 Ålesund	63 827	0,82
62	3002 Moss	63 959	0,81
63	5001 Trondheim - Tråanten	63 967	0,81
68	3807 Skien	64 335	0,78
80	3004 Fredrikstad	64 950	0,74
81	3003 Sarpsborg	65 025	0,73
111	1103 Stavanger	67 674	0,53
112	4601 Bergen	67 688	0,53
142	3025 Asker	69 813	0,37
143	1804 Bodø	69 868	0,37
163	3024 Bærum	71 263	0,26
219	0301 Oslo	75 771	0,08
228	5401 Tromsø	76 564	0,14

Rang	Kommune	Kvalitet	Kostnader	Finanser	Kommuneindeks	Effektivitet
83	3014 Indre Østfold	-	0,13	0,84	0,01	0,24

Alternativ 3– Øke inntekter

Øke inntekter

- Eiendomsskatt utgjør omlag 14 mrd. kroner
 - Kommunen står fritt i hvordan disse inntektene benyttes og denne utjevnes ikke
- Andre produksjonsskatter utgjør om lag 700 mill. kr
 - Konsesjonsavgift og hjemfallsinntekt
 - Havbruksfond

Foto: ScanStockPhoto

Alternativ 4 – Befolkningsvekst og demografi

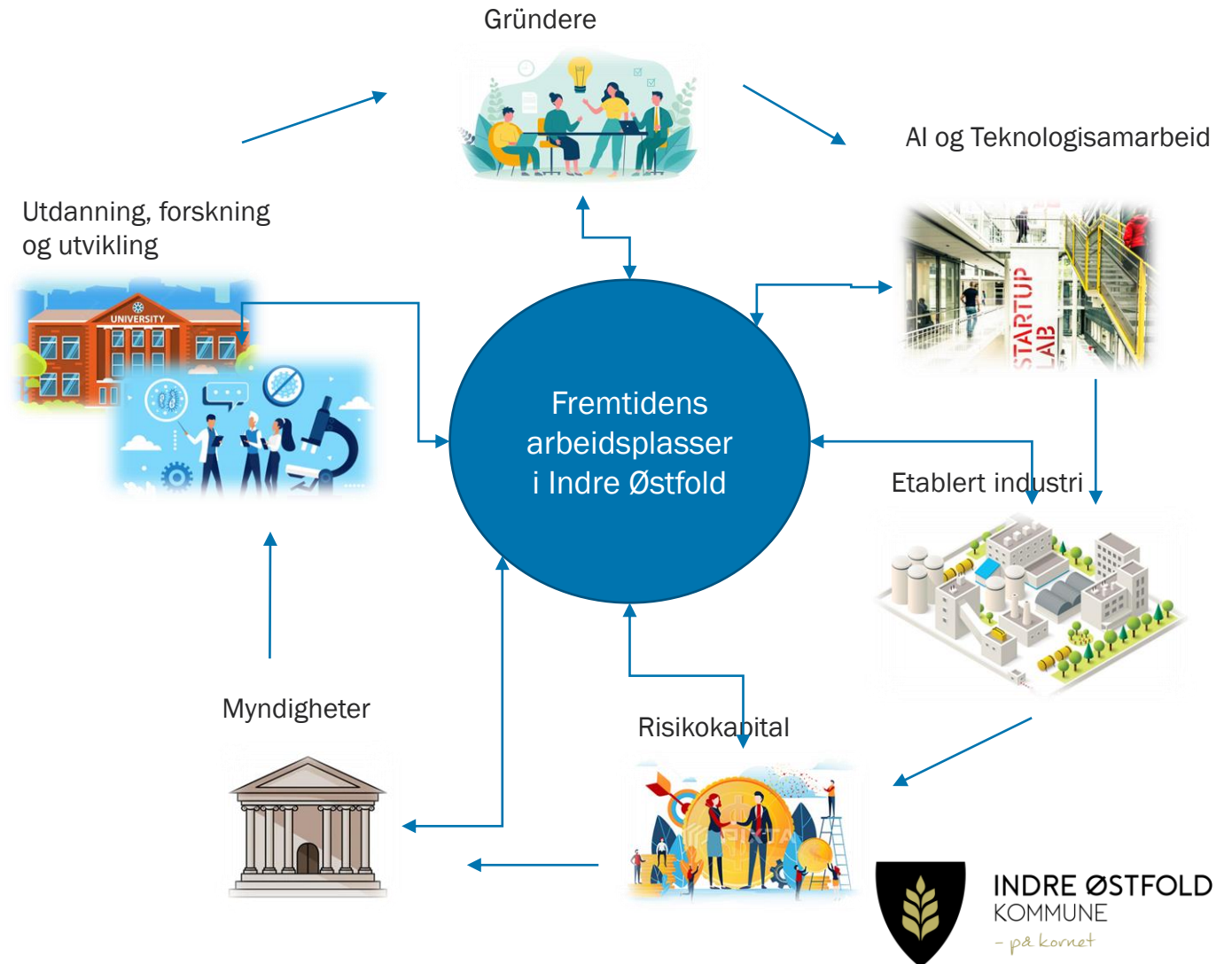
Alternativ 4 – Målrettet plan for befolkningsvekst – og endringer i demografi

- En befolkningsvekst på 0,6 – 1,0 % pr år er lagt inn i økonomiplanen
- Tilsvarer en vekst på mellom 300 – 420 innbyggere pr år.
- Utviklingstiltak for å øke antall arbeidsplasser generelt og kompetansearbeidsplasser spesielt.
- Tilrettelegge for næringslivet gjennom å være en god vertskommune.
- Videre arbeid med bostedsattraktivitet i både byer og tettsteder.

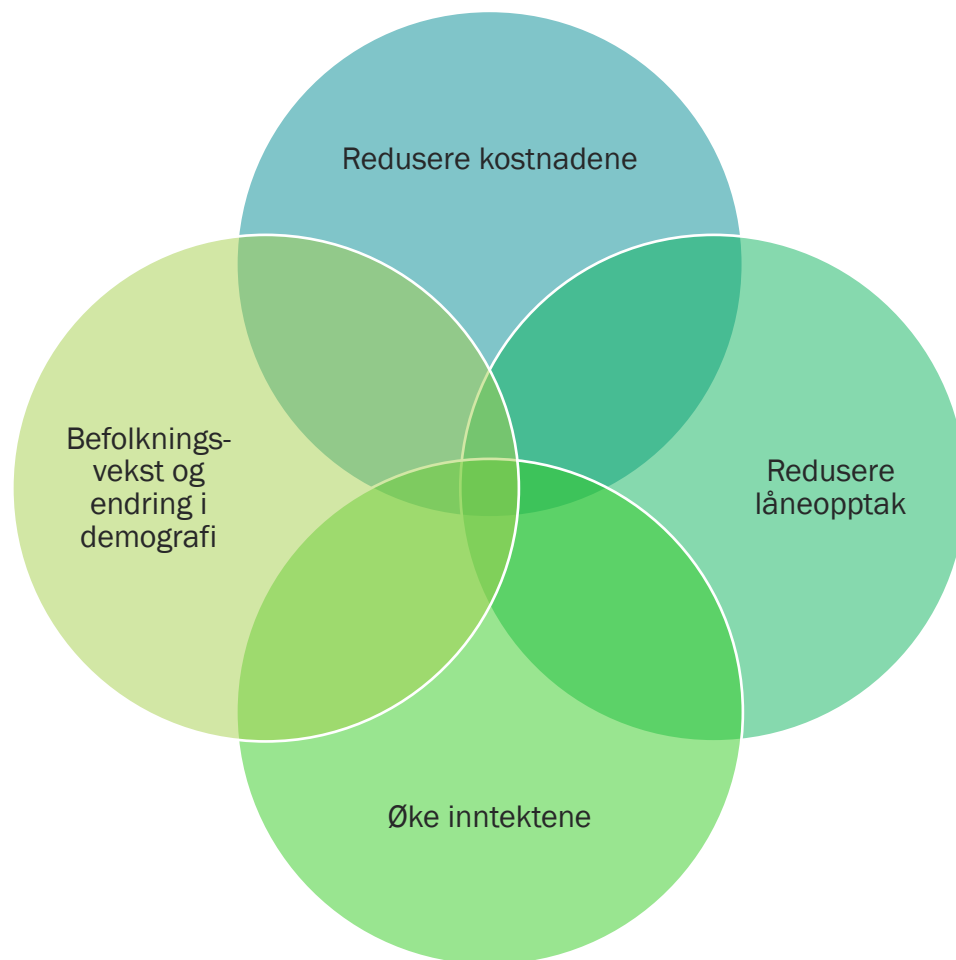

Legge til rette for utdanning, næring og bosteds-attraktivitet

Valg av strategi for bærekraftig økonomi

To valg for budsjett og økonomiplan 2024 - 2027

- Kutte kraftig i tjenestene ref. innspill til innsparingstiltak fra kommunalområdene
- Sikre tjenestene inn i 2024, og samtidig iverksette et omstillingsprogram som gir bærekraftig økonomi
 - Innovasjon og nytenking
 - Lære av andre
 - Samhandle på tvers og med eksterne
 - Digitalisering
 - Effektivisering
 - Kvalitative forbedringer

Anbefaling

- Kutte kraftig i tjenestene ref. innspill til innsparingstiltak fra kommunalområdene
- Sikre tjenestene inn i 2024, og samtidig iverksette et omstillingsprogram som gir bærekraftig økonomi
 - Innovasjon og nytenking
 - Lære av andre
 - Samhandle på tvers og med eksterne
 - Digitalisering
 - Effektivisering
 - Kvalitative forbedringer

